

Прогностичні сценарії розвитку транснаціональної вищої освіти у XXI столітті

Наталія АВШЕНЮК

кандидат
педагогічних наук
завідувач відділу
порівняльної професійної
педагогіки
Інституту
педагогічної освіти
і освіти дорослих
НАПН України

На початку XXI століття транснаціональна вища освіта (ТВО) стала повноцінною освітньою сферою світового масштабу. Явище, яке називають «транснаціональною вищою освітою», стосується подолання людьми, навчальними програмами, навчальними інституціями, знаннями, ідеями, проектами та освітніми послугами національних кордонів країн. У документах міжнародних організацій та в аналітичних матеріалах експертів, як правило, використовується визначення ТВО, представлене у спільному документі ЮНЕСКО й ОЕСР «Керівні вказівки щодо якісного надання транснаціональної вищої освіти» (2005 р.)¹, де, зокрема, наголошується, що вища освіта «відбувається в умовах, де викладачі, студенти, програми, курси, інституції перетинають національні юрисдикційні кордони. ТВО може надаватися державним чи приватним, неприбутковим чи прибутковим провайдером. Вона передбачає багато варіантів реалізації у континуумі від безпосереднього, так званого «обличчям до обличчя», навчання до дистанційного з використанням низки технологій, включаючи е-навчання». Здійснене нами дослідження наявних у світовому освітньому просторі різноманітних форм ТВО уможливило висновок про її двокомпонентну структуру, а саме: 1) індивідуальна мобільність студентів, викладачів, науковців та 2) інституційна мобільність програм і провайдерів освітніх послуг².

Експерти з міжнародної освіти обґрунтовують багато можливих наслідків розвитку індивідуальної та інституційної мобільності для національних систем вищої освіти різних країн, пов'язаних насамперед з проблемами міграції і забезпечення якості освіти. Аналітик

¹UNESCO/OECD Guidelines for quality provision in cross-border higher education (Lignes directrices pour des prestations de qualité dans l'enseignement supérieur transfrontalier). – OECD : Paris, 2005. – P. 12.

²Авшенюк Н.М. Типологія форм транснаціональної вищої освіти у розвинених англослов'янських країнах / Н.М. Авшенюк // Вісник Луган. нац. університету ім. Т. Шевченка: Серія «Педагогічні науки». – 2012 (листопад). – № 22 (257). – С. 217–225.

Центру досліджень й інновацій у галузі освіти Директорату з питань освіти ОЕСР Стефан Вінсен-Ланкран³ розробив три сценарії майбутнього розвитку ТВО на основі аналізу поширення інтернаціоналізації освіти відповідно до наявних особливостей у різних країнах. Згідно з *першим сценарієм* «*Стійке різноманіття інтернаціоналізації*», автор передбачає продовження поступу інтернаціоналізації вищої освіти з одночасним збереженням різноманіття національних систем вищої освіти щодо інституційної автономії, умов зарахування іноземних студентів, фінансування, гарантування якості, стратегій інтернаціоналізації. За таких умов заклади вищої освіти продовжуватимуть вмотивовано долучатися чи не долучатися до інтернаціоналізації згідно з різними стратегіями уряду й керівництва у галузі освіти.

Так, стратегія отримання прибутку пошириться на усі англомовні й азійські країни, зокрема Сінгапур, Малайзію, Гонконг, а відтак ВНЗ цих країн продаватимуть свої програми вищої освіти шляхом запровадження оплати за навчання згідно з міжнародними ринковими цінами; за допомогою франчайзингу своїх програм по всьому світі та валідації закордонних ВНЗ, які бажають відкрити представництва, а також шляхом відкриття зарубіжних кампусів своїх університетів та пропозиції своїх послуг з управління приватними університетами за кордоном. Такими послугами зможуть скористатися країни з потужними фінансовими можливостями, а сама вища освіта перетвориться на нову сферу надання послуг у цих країнах, зважаючи на поширеність англійської мови. Університети інших країн братимуть участь в інтернаціоналізації по-різному, зокрема інституції вищої освіти континентальної Європи та Японії активно залучатимуть іноземних студентів шляхом надання субсидій для отримання освіти. Отже, як бачимо, на інституційному рівні ця стратегія відповідатиме завданням зміцнення національного і міжнародного престижу, у той час як національні уряди використовуватимуть її як засіб розвитку економіки знань шляхом збереження позицій у міжнародних знанневих мережах. Іноді цей підхід використовуватиметься для вирішення проблеми браку кваліфікованих робітників у сферах науки чи інженерії.

Стратегія узгодженого підходу до інтернаціоналізації у межах першого сценарію залишиться найбажанішою для країн з дефіцитом ресурсів або мотивації щодо залучення до міжнародної конкуренції. Проте ці країни прагнутимуть розвивати наукові і культурні обміни, демонструючи так звану «очікувальну» стратегію. Відповідно до цього сценарію, у кожній країні пануватимуть національні системи гарантування якості вищої освіти, які відіграватимуть ключову роль у координації міжнародної мобільності студентів і висококваліфікованих фахівців. Більшість країн переважно використовуватимуть здебільшого національні сертифікаційні системи і критерії визнання кваліфікацій, зберігаючи національну специфіку в галузі змісту освіти, структурі програм і кваліфікацій, а відтак визнання дипломів та кваліфікацій і надалі здійснюватиметься ситуаційно, з низкою ускладнень. Винятком можуть

³Винсен-Ланкран С. Трансграничное высшее образование: тенденции и перспективы развития / Стефан Винсен-Ланкран // Вестник междунар. орг. – 2010. – № 3 (29). – С. 86 – 109.

бути лише країни ЄС, котрі продовжуватимуть інтеграційну діяльність у напрямі створення загальноєвропейського простору вищої освіти.

У межах *другого сценарію «Конвергенція в напрямі ліберальної моделі»* вища освіта стає послугою, заснованою на принципах торгівлі. Змагання за іноземних студентів, які оплачують навчання за ринковими цінами, набуватиме вираженого характеру. Експерт зазначає, що більшість країн ОЕСР і чимало країн, що розвиваються, лібералізують свої ринки для іноземних студентів, дозволивши ВНЗ автономно визначати межі оплати за навчання. Усі форми ТВО розвиватимуться за рахунок неспроможності таких країн задовольнити внутрішній попит на послуги вищої освіти. У зв'язку з цим на міжнародний ринок освітніх послуг вийде велика кількість нових постачальників освітніх послуг, як правило, у партнерстві з традиційними університетами. Попри розширення міжнародної діяльності англосовні країни втрачатимуть частку світового ринку освітніх послуг порівняно з іншими розвиненими країнами. В країнах, де університети перейшли на отримання прибутку від реалізації послуг на міжнародному рівні, скоротиться частка державного фінансування у їхніх бюджетах. Студенти і роботодавці зрозуміють необхідність збільшення частки приватних інвестицій у вищу освіту, що спровокує дебати про доступність вищої освіти для студентів із незаможних верств населення, попри наявні системи стипендій і кредитів, котрі не в змозі задовольнити усі запити. Деякі ВНЗ відчуватимуть фінансові труднощі через неспроможність залучати достатню кількість студентів у зв'язку з високою конкурентністю.

У межах *другого сценарію* майже в усіх країнах створюватимуться національні системи забезпечення якості і визнання дипломів та кваліфікацій. За допомогою цих систем покращиться зіставлення національних показників і процедур оцінки якості з міжнародними принципами. У деяких випадках агенції і профільні органи отримуватимуть право визнавати дипломи про вищу освіту і професійні кваліфікації на наднаціональному рівні. Поширення практики міжнародних рейтингів та пов'язані з цим репутаційні виклики змусять університети проходити сертифікацію і потрапляти до одного з трьох конкуруючих «кіл якості», до яких увійдуть найкращі й визнанні транснаціональні ВНЗ.

Генеральна угода з торгівлі послугами Світової організації торгівлі (СОТ) й регіональні торговельні угоди використовуватимуться для урегулювання відносин у секторі торгівлі послугами вищої освіти. Більшість країн розглядатимуть освітній сектор як експортну галузь і укладатимуть угоди про доступ на свій ринок міжнародних освітніх послуг. У результаті, на ринку пропозиції між традиційними ВНЗ, що не орієнтовані на прибуток, та інноваційними приватними ВНЗ, котрі орієнтовані на прибуток, посилюватиметься напруга, котру зніматимуть у межах СОТ. Річ у тім, що певні країни запроваджують державну фінансову підтримку для зниження цін на послуги вищої освіти на міжнародному ринку, що, у свою чергу є скритою формою субсидування, котра викривляє принципи конкуренції у торгівлі послугами вищої освіти.

Третій сценарій «Тріумф країн, що розвиваються» уособлює переважно стратегічний підхід до розвитку людського капіталу і знання, зокрема у галузі трансна-

ціональної вищої освіти, котрий дав змогу країнам, що розвиваються, досягти високого економічного зростання, а також конкурентності систем вищої освіти щодо якості і вартості послуг. Більшість традиційних ВНЗ й інноваційних транснаціональних постачальників освітніх послуг із країн, що бурхливо розвиваються, встановили партнерські відносини із закладами з розвинених англомовних країн з метою підвищення рівня якості. Ці країни передусім запровадили гнучку, але жорстку процедуру перевірки якості й акредитації з метою гарантування мінімального її рівня для міжнародних та внутрішніх освітніх програм на місцевому ринку освітніх послуг.

У результаті зазначеної освітньої політики якість вищої освіти в цих країнах значно підвищилася, що дало їм змогу повертати своїх студентів із закордоння, а також залучати іноземних студентів із інших країн, що розвиваються у своєму географічному регіоні. На перспективу досить ефективною така стратегія підвищення власного потенціалу вбачається, до прикладу, у майже англомовній Індії, котра має всі можливості досягти найкращих результатів в експорті вищої освіти, яка приваблюватиме іноземних студентів одночасно на свою територію та територію країн економічно-соціального впливу.

Іноземні студенти продовжуватимуть здобувати навчання в розвинених країнах, проте здебільшого виїжджатимуть на короткотермінові періоди для навчання в аспірантурі, що призведе почасти до певних проблем в деяких економічно розвинених країнах: по-перше, знизяться обсяги приватного фінансового забезпечення університетів через зменшення кількості іноземних студентів, котрі вчилися на комерційних засадах, що спонукатиме держави субсидувати такі навчальні заклади; по-друге, найрозвиненіші країни, зіткнувшись із проблемою старіння населення, зазнаватимуть нестачі кваліфікованої робочої сили, котру вони зазвичай задовольняли за рахунок рекрутингу іноземних студентів. Це спонукатиме держави надавати спеціальні стипендії обдарованим іноземним студентам та сприяти в отриманні ними статусу резидента. Високої активності також набуде інституційна мобільність програм і провайдерів у країнах, що розвиваються, визначаючи їх домінуючу позицію на світовому ринку ТВО у майбутньому.

Як бачимо, аналіз впливу ТВО на освітню галузь вимагає всеохоплюючого розгляду й комплексного вивчення цього феномену. Це, у свою чергу, спонукає до врахування різноманітних, а подекуди й суперечливих перспективних напрямів розвитку, визначених різними групами зацікавлених сторін, як-от: навчальні заклади, державні профільні відомства, студенти, викладачі та ін. У такий спосіб складна типологія форм і учасників транснаціональної вищої освіти зумовлює відмову від лінійного аналізу зазначеного явища на користь цілісного, багатовимірного. У цілому, дослідники транснаціональної освіти вважають найбільш значущими для вивчення напрями, що об'єктивно представлені на загальнонаціональному (країни) та інституційному (провайдера) рівнях. Отже, проаналізуємо напрями впливу транснаціональної вищої освіти на розвиток освітньої галузі на рівні країни та навчальних закладів і компаній.

На національному рівні експерти в галузі міжнародної освіти (Ф. Альтбах, Дж. Найт⁴, С. Вінсен-Ланкрин⁵, Р. Гарретт⁶) обґрунтовують п'ять основних напрямів, а саме:

1. *Розвиток людських ресурсів* – орієнтація економіки на знаннєву парадигму, демографічні проблеми, мобільність робочої сили – все це стимулює країни звертати особливу увагу на розвиток людських ресурсів і рекрутинг талановитих фахівців, котрі отримали дипломи й кваліфікації у системі транснаціональної вищої освіти. У цілому спостерігається позитивна тенденція від «відтоку мізків» до «циркуляції мізків» як наслідок зростаючої академічної та професійної мобільності. Однак цей феномен по-різному впливає на малі й великі, розвинені й ті, що розвиваються різними шляхами, країни. Для деяких країн все ще зберігається загроза «відтоку мізків», пов'язана з академічною мобільністю студентів крізь кордони, зокрема у ті країни, де функціонує агресивна стратегія рекрутингу іноземних студентів. Інші країни розробляють реципієнтні стратегії інтернаціоналізації своєї вищої освіти через отримання навчальних програм і курсів від зарубіжних університетів, зменшуючи, у такий спосіб, ризик відтоку висококваліфікованої молоді за кордон.

2. *Створення стратегічних альянсів* – міжнародна мобільність студентів, науковців, програм, наукових проектів та освітніх ініціатив – стає продуктивним засобом як зміцнення геополітичних і економічних зв'язків між країнами, так і посилення конкуренції між ними. Впродовж останніх десяти років дослідники спостерігають певну зміну сутності співробітництва – від створення культурних альянсів до стратегічних політико-економічних союзів. Розвиток стратегічних альянсів є обопільно вигідним як для країни-постачальника, так і для країни-споживача.

3. *Нарощення прибутків* – для країни-постачальника освітніх послуг існує потужна мотивація використання транснаціональної вищої освіти як засобу збільшення прибутків від надання освітньо-професійних послуг на платній основі. Укладання нових франчайзингових угод, створення зарубіжних кампусів, поширення дистанційної та віртуальної освіти, а також залучення студентів до платного навчання слугує прикладами посилення комерційного підходу до інтернаціоналізації освіти. А той факт, що освітні послуги нині входять до переліку 12 секторів у Генеральній угоді з торгівлі послугами СОТ є позитивним доказом того, що імпортування і експортування освітніх послуг є потенційним предметом торгівельної діяльності комерційних компаній.

4. *Розвиток внутрішнього потенціалу України* – у той час як одні країни зацікавлені в експорті освітніх послуг для нарощування прибутків, інші воліють імпортувати освітні програми й цілі інституції для розбудови національного потенціалу. Річ у тім, що зростаючий попит на освіту в таких країнах неможливо задовольнити локаль-

⁴Altbach P., Knight J. The Implementation of Higher Education: Motivations and Realities / Phillip Altbach, Jane Knight // The HEA 2006 Almanach of Higher Education. – 2006. – Pp. 1–11.

⁵Vincent-Lancrin S. Building capacity Through Cross-border Tertiary Education (Report. 29) / Stephan Vincent-Lancrin. – Observatory on Borderless Higher Education: London, 2005. – 23 p.

⁶Garrett R. Fraudulent, Sub-standard, Ambiguous – the Alternative Borderless Higher Education (Briefing Note. 24) / Richard Garrett. – Observatory on Borderless Higher Education: London, 2005. – 17 p.

ними ресурсами, тому вони створюють привабливі умови для постачальників освітніх послуг з триединою метою: 1) розширення доступу своїх громадян до освіти; 2) розвиток внутрішнього потенціалу країни та 3) підвищення якості національної системи вищої освіти.

5. *Міжнародний вимір соціокультурного розвитку суспільства* – соціально-культурні чинники, зокрема ті, що пов'язані з розвитком загальнокультурної свідомості й водночас національної ідентичності також мають велике значення, попри постійно зростаючий вплив політико-економічних факторів. Спостерігаються і змішані, а подекуди й суперечливі погляди на соціокультурні чинники. З одного боку, побутує думка, що якщо студент здобуває кваліфікацію зарубіжного університету на території своєї рідної країни, то залишається висока ймовірність збереження його національної ідентичності та вроджених культурних якостей. При цьому постає цілком закономірне питання, наскільки культурно ідентичним є зміст та методи навчання, імпортовані з іншої країни? З іншого боку, експерти наголошують на очевидних перевагах студентів, котрі живуть і навчаються за кордоном. Адже такий досвід сприяє розвиткові міжкультурної свідомості, формуванню крос-культурної компетентності та здійсненню порівняльних досліджень емпіричним шляхом про спільні й відмінні риси власної культури й рідної країни з навколишнім світом. Такий досвід важко здобути у процесі дистанційного чи віртуального навчання.

На інституційному рівні ад'юнкт-професор Торонтського університету Джейн Найт⁷ виокремлює основні напрями, що формуються під впливом низки чинників, зокрема: встановлення цілей навчального закладу, контингенту студентів, профілю професорсько-викладацького складу, географічного розташування, способів фінансування, доступу до різних ресурсів, ступеня інституційної автономії, орієнтації на локальні, національні чи міжнародні інтереси тощо. До них науковець зараховує шість напрямів, з поміж яких є такі, що притаманні й національному рівневі, а саме:

1) *Здійснення досліджень й продукування знання* – складність і вартість продукування та розповсюдження знань, що є невід'ємною функцією ВНЗ, не можна применшувати. З огляду на зростання взаємозалежності між націями й країнами проблеми та виклики набувають глобального характеру і не можуть вирішуватися лише на національному рівні. Саме міжнародна співпраця й міждисциплінарний підхід визначно ключовими у подоланні багатьох глобальних проблем: екологічних, охорони здоров'я, терористичних тощо. Уряди більшості розвинених країн та тих, що розвиваються, а також навчальні заклади визначають міжнародний вимір науково-дослідної роботи і продукування знань пріоритетними чинниками розвитку інтернаціоналізації й транснаціональної освіти та закладають їх як ключові компоненти цілепокладання у становленні освітніх інституцій.

2) *Розвиток професорсько-викладацького персоналу й студентства* – на інституційному рівні спостерігається переосмислення інтернаціоналізації й транснаціональної освіти як засобів розвитку інтернаціональної і міжкультурної компетентностей

⁷*Knight J. Cross-border Education: An Analytical Framework for Programme and Provider Mobility / Jane Knight // in J. Smart, W. Tierney (eds.) Higher Education: Handbook of Theory and Practice. – Springer Academic Publishers: Dordrecht, 2006. – P. 345–396.*

у студентів та викладачів, спричинене низкою зовнішніх і внутрішніх факторів. З одного боку, зростаюча кількість національних, регіональних, міжнародних та міжкультурних конфліктів спонукають викладачів допомагати студентам розвивати власне розуміння глобальних проблем і визнавати й цінувати культурне різноманіття. Мобільність ринку праці та поглиблення культурної диверсифікації громадянського суспільства, місцевої громади і, навіть, трудових колективів також вимагають від студентів та викладачів сформованих умінь і навичок жити й працювати у гетерогенному середовищі. З іншого – посилення наголосу на відповідальності особистості за свою освіту, перехід на результативно-центроване навчання й підготовку спонукало до запровадження компетентнісного підходу в освітню практику більшості країн, котрий нині утверджується на основі міжнародних ініціатив. Насамкінець, бурхливий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема мережі Інтернет, підкреслив необхідність поглиблення технологічної компетентності з огляду на нові можливості, що відкриває для людства інформаційна ера.

3) *Нарощення прибутків* – є зворотною стороною розвитку людського капіталу як мотивація до економічного процвітання. Не викликає сумнівів той факт, що деякі освітні інституції розглядають міжнародну діяльність як альтернативний шлях нарощення додаткових прибутків. Очевидно, що нині державні навчальні заклади скуті у лещатах одночасного зменшення державного фінансування і зростання вартості господарювання в умовах посилення звітності й конкуренції. Мотивація залучення до процесу інтернаціоналізації з метою нарощення прибутків має комплексний характер. По-перше, не має чіткої відповіді, чи буде використовуватися прибуток від міжнародної діяльності на субсидування кампусів, якщо більшість державних університетів за визначенням є неприбутковими організаціями. Можна припустити, що прибутки, зароблені за рахунок інтернаціоналізації, мають бути реінвестовані на підтримку інших аспектів міжнародної діяльності на розсуд навчального закладу. По-друге, іншим аспектом, пов'язаним з генеруванням прибутків, є виникнення нових комерційних корпоративних провайдерів, які працюють на прибутковій основі. Цей факт безпосередньо підтверджує загальне сприйняття транснаціональної освіти як інтегрального компоненту процесу комерціалізації⁸ й товаризації⁹ вищої освіти в цілому.

4) *Утвердження міжнародної репутації* – традиційно велике значення надавалося досягненню міжнародних академічних стандартів (критерії міжнародних рейтингів університетів). Нині ця мотивація трансформувалася у досягнення світової репутації *високоякісного навчального закладу міжнародного значення*. Ця боротьба за всесвітнє визнання пов'язана, насамперед з привабленням найталановитіших учених, залученням великої кількості перспективних іноземних студентів, а також розробкою високотехнологічних проектів з істотним, науково-дослідним потенціалом. Такі характеристики завжди слугували пріоритетом у розвитку передових університетів у світі, однак останнім часом ця конкуренція набула комерційного відтінку і відбува-

⁸ *Комерціалізація* – трансформація діяльності на комерційну основу з метою досягнення прибутків; включення нових товарів і технологій у комерційну діяльність організації.

⁹ *Товаризація* – процес збільшення обсягів виробництва товарів і послуг для продажу на ринку.

ється в економічному полі залучення інвестицій у наукові проекти та програми професійної підготовки висококваліфікованих фахівців. Навчальні заклади та компанії професійної освіти змагаються на ринку освітніх послуг за приваблення іноземних студентів, за можливості надання на комерційній основі навчальних програм, за освітні послуги у вигляді мовної підготовки й тестування. Намагання створити брендове ім'я в освітній сфері задля переваг у конкурентній боротьбі за ринки послуг змушує навчальні інституції звертатися до акредитаційних агенцій на національному й міжнародному рівнях, а відтак акредитація набуває ознак успішного підприємства.

5) *Забезпечення якості/відповідності міжнародним стандартам* – для більшості навчальних закладів інтернаціоналізація не є кінцевим результатом, радше засобом досягнення мети, котра здебільшого пов'язана з підвищенням якості національної освіти в цілому та функціонування навчального закладу зокрема. Внесок, який міжнародний вимір робить у справу поліпшення якості й відповідності вищої освіти міжнародним стандартам, визначається, як правило, метою інтернаціоналізації. Зважаючи на взаємопов'язаність і взаємозалежність сучасного світу, важливим видається посилення міжнародного виміру вищої освіти у викладацькій та науково-дослідницькій сферах, відповідно до потреб споживачів, громади, країни та суспільства. Дослідники транснаціональної освіти переконані, що на практичному рівні вона відіграє ключову роль корисного допоміжного механізму залучення освітніми інституціями інновацій в управлінні, менеджменті, навчальній і науковій діяльності.

6) *Створення стратегічних альянсів* – останнім часом кількість багатосторонніх угод про освітньо-наукове співробітництво експоненцій зростала. На ранніх етапах інтернаціоналізації навчальні заклади жваво реагували на розширення можливостей створювати міжнародні інституційні мережі й зв'язки для різних цілей: академічної мобільності, бенчмаркінгу, спільної розробки курикулумів і програм, проведення конференцій та семінарів, здійснення наукових досліджень тощо. З часом їх накопичилося багато й більшість ВНЗ не в змозі підтримувати ці зв'язки належним чином, а відтак вони діють, здебільшого, на папері. У решти навчальних закладів спостерігається посилення міжнародного виміру в діяльності, що призвело до створення стратегічних альянсів з визначеними чіткими цілями й кінцевими результатами співпраці. Сьогодні міжнародного співробітництва інституцій характеризується наявністю тенденції до формування мереж. Зазвичай мережі мають обґрунтовані стратегічні цілі й завдання, але у багатьох випадках ними важче управляти, ніж двосторонніми угодами, через складність роботи з різними освітніми й культурними системами. Отже, можемо зробити висновок, що створення ключових стратегічних міжнародних освітніх альянсів на національному або інституційному рівнях не є самоціллю, а вважається насамперед засобом досягнення встановлених академічних, наукових, економічних, технологічних і культурних цілей у розвитку як країни, так і окремого навчального закладу.

Прискорене поширення інституційної мобільності програм і провайдерів спонукає нас до дослідження її впливу на студентів, які навчаються за програмами транснаціональної освіти та провайдерів, що надають транснаціональні освітні послуги. У табл. 1 нами узагальнено ключові напрями впливу ТВО на різні категорії споживачів освітніх послуг за кордоном.

Таблиця 1. Вплив інституційної мобільності на студентів та провайдерів

<i>Вплив</i>	<i>Студенти в країні-споживачеві</i>	<i>Провайдер у країні-постачальниці</i>	<i>Провайдер у країні-споживачеві</i>
1	2	3	4
<i>Покращення доступу до освіти/розширення освітніх послуг у місцевій країні</i>	Мають можливість отримати зарубіжну кваліфікацію без виїзду за кордон. Можна не втрачати робочі й родинні зв'язки. Однак можливості трудової міграції і професійної мобільності при цьому знижуються	Привабливий для задоволення потреб місцевих громадян у вищій освіті та професійній підготовці	Змагання, співпраця й співіснування з іноземними провайдерами
<i>Вартість/прибуток</i>	Для студентів дешевше відвідувати навчання за програмами іноземного ВНЗ вдома, ніж витратити гроші на проїзд та проживання за кордоном Оплата якісних навчальних програм зарубіжних ВНЗ може бути занадто дорогою для більшості студентів	Сильний стимул для нарощення прибутку за рахунок надання транснаціональних освітніх послуг, крім випадків, якщо діяльність не пов'язана з донорською допомогою та благодійністю. Проте плата за послуги може бути надто високою для країни-споживача	Різноманітність впливів і наслідків залежно від того, чи співпрацює місцевий ВНЗ із закордонним, чи конкурує
<i>Вибір курсів і програм</i>	Зростає доступ до програм та курсів, що мають попит на ринку праці	Тенденція до пропонування популярних навчальних і професійних курсів, що не потребують великих інвестицій та розвинутої інфраструктури	Необхідність пропонувати широкий вибір курсів, зокрема непопулярних серед абітурієнтів, й таких, що потребують облаштованих лабораторій та устаткування
<i>Мовні й культурні аспекти / безпека</i>	Розширюється доступ до вивчення іноземних мов. Не втрачається родинне, культурне й мовне оточення. Посилення терористичної загрози спричинило відмову деяких студентів від міжнародних переїздів	Проблема вибору мови викладання й розробки курикулуму у країні-споживачеві є істотною. Використання іноземної мови потребуватиме додаткової лінгвістичної підтримки й допомоги	Здійснює навчальний процес рідною мовою відповідно до місцевих традицій та нормативів

Закінчення табл. 1

1	2	3	4
Якість	Студенти можуть обрати навчання вищої якості, ніж пропонують місцеві ВНЗ, проте водночас неубезпечені від низькоякісних освітніх послуг.	Залежно від типу транснаціональних освітніх послуг їх якість може бути де-що сумнівною. Гарантування високої якості послуг може потребувати додаткових інвестицій.	Присутність зарубіжних провайдерів може стати каталізатором запровадження інновацій і підвищення якості навчальної, управлінської та стратегічної діяльності ВНЗ.
Визнання кваліфікації	Зарубіжні кваліфікації визнаються з метою подальшого навчання або працевлаштування.	Можуть виникати труднощі щодо академічного визнання кваліфікацій та інституції у зарубіжній країні.	Визнані/акредитовані місцеві ВНЗ мають переваги і є привабливішими для зарубіжних провайдерів для надання грантової підтримки.
Репутація і суспільне визнання	Завдяки потужним маркетинговим заходам міжнародний імідж, як правило, помилково прирівнюється до високої якості надання освітніх послуг.	Імідж та репутація є ключовими чинниками високих наборів іноземних студентів і розвитку стратегічних альянсів.	Місцеві виші постають перед вибором між провайдерами з хорошою/поганою репутацією та високою/низькою якістю.

Підсумовуючи викладене, можемо стверджувати, що впродовж останнього десятиліття ТВО зазнала значного розвитку і вийшла за межі традиційної форми індивідуальної студентської мобільності.